

A decorative graphic consisting of two overlapping ribbons. The top ribbon is a light tan color and the bottom ribbon is a darker olive green color. They are positioned diagonally across the top left of the page.

Samenvatting

Telling van dak- en thuislozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Vierde en dubbele editie:

7 november 2016 - 6 maart 2017

Nicole Mondelaers

A decorative graphic consisting of a horizontal band of small, multi-colored squares (blue, red, yellow, green, grey, brown) arranged in a pattern that resembles a mosaic or a stylized cityscape. The squares are scattered across the lower half of the page, with some appearing as individual dots above and below the main band.

la Strada

Centre d'appui au secteur bruxellois d'aide aux sans-abri
Steunpunt thuislozenzorg Brussel

Dit rapport geeft een overzicht van de resultaten van de tellingen van dak- en thuislozen in de 19 Brusselse gemeenten op twee welbepaalde momenten, namelijk tussen 23u en middernacht op 7 november 2016 en 6 maart 2017.

Het doel is om op basis van realistische cijfers antwoorden te formuleren op de herhaalde vragen naar het aantal dak- en thuislozen en om de noden en evoluties in kaart te brengen. Naast het totaal aantal getelde mensen in een situatie van gebrek aan of in ongeschikte huisvesting is het vooral belangrijk aandacht te hebben voor de diversiteit aan preciaire leefsituaties, hun verhouding tot elkaar en de trends die zichtbaar worden.

De telling en dit rapport zijn het resultaat van een samenwerking met erkende en niet-erkende organisaties, professionelen, vrijwilligers en ervaringsdeskundigen die de kwaliteit van de gegevens bewaken door hun expertise en kennis in te brengen tijdens elke fase van de telling. De samenwerking beperkt zich niet tot de thuislozensector maar wordt versterkt door medewerkers uit de geestelijke gezondheidszorg, gehandicaptenzorg, huisvestingsactoren, OCMW's, gemeenten, het openbaar vervoer, Brussels Leefmilieu en vele anderen.

1. Methodologie

La Strada baseert zich voor de telling op de ETHOS-typologie (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion) van FEANTSA (Europese Federatie van Nationale Organisaties Werkend met Daklozen). Deze typologie streeft naar een breed begrip van thuisloosheid en omvat naast de leefsituaties op straat alle andere situaties van thuisloosheid en sociale uitsluiting op vlak van huisvesting. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen daklozen (mensen op straat en in de nachtopvang), thuislozen (opgevangen in onthaalhuizen), mensen in onstabiele huisvesting (zonder huurcontract of die tijdelijk verblijven bij vrienden of familie) en mensen in ontoereikende huisvesting (alternatieve, niet-erkende opvangstructuren en woningen zoals kraakpanden en onderhandelde bezettingen). Met de Brusselse tellingen worden de gegevens in kaart gebracht van 8 van de 13 operationele categorieën van de ETHOS-typologie.

Het Steunpunt ontwikkelde op maat van het Brussels Gewest drie methodieken voor het verzamelen van drie types gegevens:

- ▶ het aantal mensen dat verblijft in erkende en niet-erkende opvangstructuren en alternatieve woonvormen;
- ▶ het aantal mensen dat de nacht doorbrengt in de openbare ruimte;
- ▶ een aanvulling en controle van die verzamelde gegevens via interviews met ervaringsdeskundigen en gebruikers van laagdrempelig dagonthaal.

La Strada rekende op de expertise en de medewerking van alle hierboven vermelde organisaties, diensten en vrijwilligers voor:

- ▶ het identificeren van precieze geografische locaties waar daklozen tijdens de nacht verblijven. Op die manier kan La Strada de vindplaatsen in kaart brengen en de zones afbakenen voor de telling;
- ▶ deel te nemen aan de telling. Om de 19 gemeenten van het Brussels Gewest te bestrijken hebben we minstens een 180-tal tellers nodig;
- ▶ het verstrekken van gegevens over het aantal personen die gebruik maken van het aanbod van de residentiële diensten en begeleiding aan huis (thuislozenzorg en hulp aan migranten);
- ▶ het realiseren van een bevraging 2 weken voor en de dag na de telling om informatie te verzamelen over verborgen thuisloosheid; met name mensen in een instabiele (bij vrienden of familie) of ontoereikende (ongezonde of ongeschikte) huisvesting en ter controle van de resultaten;
- ▶ het valideren van de resultaten van de telling en de analyse van de verzamelde gegevens.

2. Resultaten van de telling van 7 november 2016

Tijdens de nacht van de telling op 7 november 2016 werden in totaal 3386 personen geteld. Dat zijn 783 meer mensen in vergelijking met de telling van 2014, wat een stijging inhoudt van 30%. Alarmerend is de toename met 72% van het aantal mensen (van 412 tot 707) dat overnacht in de openbare ruimte. Concreet betekent dit dat 1 op 5 van het totaal aantal getelde mensen de nacht op straat doorbrengt in portieken of parken, in de MIVB- of treinstations maar ook steeds meer in tijdelijke constructies, zoals tenten en barakken verspreid over de Brusselse gemeenten. Door de extra strenge veiligheidsmaatregelen aan de stations en in het centrum, onder meer na de aanslagen in Parijs en Brussel en herhaaldelijk optreden tegen overlast, zoeken de daklozen andere oorden op waar ze controle en/of zorg kunnen vermijden. Bovendien zijn er daar meer mogelijkheden om een min of meer afgeschermd plek te vinden.

Wat bovendien opvalt is dat steeds meer mensen niet terecht kunnen in de erkende structuren omwille van hun verblijfstatuut, gender, complexe of opeenstapeling van problematieken. Ze zijn aangewezen (bv. door hun verblijfstatuut) of hebben een voorkeur (bv. Zorgmijders) voor alternatieve pistes, zoals de niet-erkende opvangstructuren of opvanginitiatieven van geloofs-gemeenschappen, kraakpanden en onderhandelde bezettingen. Op 7 november 2016 vonden 1339 of 39,5% van het aantal getelde mensen onderdak in een van deze alternatieve opvangstructuren of woonvormen. Dit aandeel is vergelijkbaar met het aantal mensen dat wordt opgevangen door de erkende structuren (onthaalhuizen en nood- en crisisopvang) binnen de dak- en thuislozenzorg (39%).

De telling van 7 november 2016 is de vierde editie van de Brusselse dak- en thuislozentelling (2008, 2010, 2014), georganiseerd op een gelijkaardig moment, volgens dezelfde methodologie en met dezelfde partners. Hierdoor kunnen resultaten worden vergeleken, evoluties worden bevestigd en trends worden vastgesteld.

Zo stellen we vast dat het totaal aantal getelde mensen in een situatie van dakloosheid, thuisloosheid en in ontoereikende huisvesting op 8 jaar bijna is verdubbeld (+96%). Opmerkelijk daarbij is dat deze toename steeds sneller verloopt. Het meest in het oog springend is de stijging met 163% van het aantal mensen geteld in de openbare ruimte en een meer dan verdubbeling (103%) van het aantal mensen in de crisis- en noodopvang. Deze enorme toename is vooral toe te schrijven aan de uitbreiding van structurele plaatsen in de noodopvang van de Samusocial. Een ander duidelijk bewijs dat het aanbod een belangrijke rol speelt is de minieme stijging (8,8%) van het aantal mensen dat verblijft in een onthaalhuis. De capaciteit van de onthaalhuizen bleef dan ook quasi ongewijzigd sinds 2008. Slechts 1 op 4 van de getelde mensen (25%) wordt op het moment van de telling in 2016 opgevangen in een van de erkende onthaalhuizen. In 2008 was dat nog 45%, bijna de helft.

Net als bij vorige edities zijn de mannen beduidend in de meerderheid in het totaal en in elke categorie. Het verschil is het meest uitgesproken in de openbare ruimte: 423 mannen t.o.v. 50 vrouwen en 24 kinderen. Voor 210 getelde mensen in de openbare ruimte (of bijna 30%) kon niet met zekerheid worden vastgesteld of het een man of vrouw betrof. Vrouwen met of zonder

kinderen zijn prioritair voor de erkende diensten, zowel voor de onthaalhuizen, de crisisopvang als de noodopvang. Voor steeds meer alleenstaande mannen die telkens uit de boot vallen, wegens niet prioritair, blijft het bezetten van een leegstand pand de enige oplossing.

Het aantal mensen geregistreerd tijdens de nacht van de telling door de diensten die begeleiding aan huis bieden waaronder Housing First maken geen deel uit van het globale cijfer van de telling. La Strada volgt daarin de visie van FEANTSA die in de ETHOS-typologie naar deze groep verwijst als ex-daklozen. Dit type begeleiding speelt echter een belangrijke rol bij het betrekken en het behoud van een woning en verhindert zo dat mensen op straat blijven of hervallen. In dat opzicht vinden we het heel belangrijk om deze gegevens te verzamelen en te analyseren en deze als aanvullende gegevens bij de dak- en thuislozentelling in het rapport op te nemen.

Ook de resultaten van de bevestigingen (pre- en post-enquête) worden als aanvullende gegevens beschouwd en in geen geval als statistische informatie. De gebruikte steekproef (172 pre-enquêtes en 128 post-enquêtes) is een illustratie van de verschillende preciaire levenssituaties en overlevingstechnieken van de respondenten. Een belangrijke vaststelling is dat een uitkering vanuit de sociale zekerheid of sociale bijstand onvoldoende sociale bescherming biedt tegen dak- en thuisloosheid en ontoereikende huisvesting.

3. Resultaten van de telling van 6 maart 2017

De telling van maart 2017 is de eerste telling die werd georganiseerd tijdens de winter. Met het winterplan op volle kracht, zijn er tot 1350 bijkomende plaatsen in de noodopvang en dus een verdubbeling van de capaciteit van de erkende opvangstructuren. Een vergelijking met de resultaten van de telling van 7 november 2016 is interessant om de impact van de bijkomende, tijdelijke, humanitaire hulp op het aantal en de verschillende levenssituaties van de getelde mensen te bestuderen.

Tijdens de nacht van de telling op 6 maart 2017 werden in totaal 4094 mensen geteld, dat zijn er 708 meer dan met de telling in november 2016. Ondanks het winterplan dat voorziet in voldoende plaatsen om elke dakloze persoon, die dit wenst onvoorwaardelijk, en dus ongeacht zijn administratieve situatie, gratis op te vangen tijdens de nacht worden er 511 mensen (12,5% of 1 op 8) geteld in de openbare ruimte. In vergelijking met de telling voor de winter zien we enkel een kleine afname van het aantal mensen in de openbare ruimte en de kraakpanden. Waarschijnlijk bevinden een aantal gebruikers van de winteropvang zich voor de winter bij vrienden of familie en andere situaties van verborgen thuisloosheid. Anderen komen van elders (Vlaanderen, Wallonië, buitenland) aangetrokken door de beschikbare plaatsen of doorverwezen door gemeenten en steden die zelf liever niet (meer) investeren in opvang.

Bij een beslissing van de burgemeester en/of de eigenaar tot sluiting van een kraakpand of uithuiszetting kunnen de bijkomende plaatsen in het kader van het winterplan een dubbele rol spelen. Elk jaar worden er net voor de opening of tijdens de winteropvang kraakpanden gesloten. Sommige sluitingen komen aan bod in de media, anderen worden op discrete wijze gesloten. Nog andere bezettingen worden gedurende korte tijd gedoogd tijdens de winter, om te ontruimen vanaf het moment dat de afbouw van het winterplan wordt aangekondigd.

Bijna 36% van het aantal getelde mensen (1452 mensen) verblijven tijdens de nacht van de telling in de structurele nood- en crisisopvang (11%) of de winteropvang (25%). Samen met de ongewijzigde capaciteit van de onthaalhuizen (21%) zorgt het winterplan er voor dat de erkende structuren instaan voor de opvang van 57% van het aantal getelde mensen. De overige 31% van de getelde mensen (1256 mensen) vinden we terug in de verschillende vormen van ontoereikende huisvesting.

De duidelijke verschuiving van de daklozen van het centrum van Brussel-Stad naar de rest van de Vijfhoek en vooral naar de andere Brusselse gemeenten buiten de Vijfhoek, die werd vastgesteld tijdens de telling in november 2016 wordt bevestigd met deze wintertelling. Ondanks herhaalde politie-interventies en aanmaningen om gebruik te maken van de uitgebreide noodopvang vermindert het aantal getelde mensen in en rond de grote treinstations weinig.

Ook tijdens de winteropvang zijn vrouwen en kinderen prioritair voor de erkende diensten, zowel voor de onthaalhuizen als voor de structurele nood- en crisisopvang. De winteropvang zorgt ervoor dat er tijdelijk in specifieke opvang voor alleenstaande mannen wordt voorzien met een stijging van 537% (van 148 naar 943 opgevangen mannen) tot gevolg.

Voor de telling van maart 2017 werd het formulier voor het verzamelen van gegevens over de diensten begeleiding aan huis, Housing First inbegrepen, aangepast en verfijnd met gegevens omtrent de leefsituaties waarin de personen begeleid worden. Het belang van de samenwerking met Sociale Verhuurkantoren voor het vinden van een correcte en betaalbare woning is frappant.

Bij het afnemen van de vorige pre- en post-enquêtes verstrekten heel wat respondenten spontaan informatie waarom ze al dan niet gebruik maken van de bestaande diensten. Aangezien steeds meer mensen geteld worden buiten de erkende thuislozensector leek het ons aangegeven deze opmerkingen te integreren in de vragenlijst. Agressie, diefstal, te veel lawaai en mensen werd naast gebrek aan veiligheid en privacy het vaakst aangehaald.

4. Uitbreiding van de gegevens

Met de Brusselse dak- en thuislozentelling wil la Strada in de eerste plaats zichtbaar maken hoeveel mensen in preciaire situaties zonder, met een tijdelijk onderdak, in een instabiele of ontoereikende huisvesting moeten overleven. We focussen daarbij niet op de profielen maar op de aantallen en de evolutie sinds de eerste telling in 2008.

We stelden echter samen met het werkveld vast dat de sociale rechten van migranten en zeker deze zonder wettig verblijf sterk onder druk staan. Het is uiterst moeilijk voor deze mensen, maar ook voor sociaal werkers om oplossingen te vinden binnen het kader van de beperkte rechten gelinkt aan hun verblijfstatus. Ook de OCMW's krijgen vanuit het federale niveau steeds meer taken toebedeeld, zoals de individuele opvang van ontvankelijk verklaarde asielzoekers en hulp bij het zoeken naar een woning voor erkende vluchtelingen. Bovendien spelen de OCMW's vooral een centrale rol in het toekennen van de sociale rechten, die eenieder moeten toelaten een leven te leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid. De toekenning van een referentieadres is daarbij voor heel wat daklozen een eerste stap.

Voor deze vierde en dubbele editie van de Brusselse dak- en thuislozentelling betrokken we voor de eerste maal alle Brusselse OCMW's, om gegevens te verzamelen betreffende het aantal referentieadressen, mensen in tijdelijke opvang en in lokale opvanginitiatieven (LOI). Ook de opvangstructuren voor asielzoekers en migranten (ETHOS-categorie 5) werden gecontacteerd om hun aanbod en de gebruikers ervan in kaart te brengen. Dit bleek geen evidente oefening. Ondanks herhaalde contacten zijn we er niet in geslaagd een volledig overzicht te bekomen van de erkende capaciteit en de bezetting van de collectieve en individuele opvangstructuren tijdens de nacht van de tellingen. Bovendien is het een misvatting om de problematiek van dak- en thuisloosheid bij migranten te beperken tot asielzoekers en nieuwkomers en voorbij te gaan aan de eerder omvangrijke, maar grotendeels onzichtbare groep van mensen zonder wettig verblijfsstatuut. Deze groep blijft overwegend afwezig in officiële statistieken, maar bevindt zich in de verschillende zeer preciaire situaties die deel uit maken van de telling.

Ondanks de ondersteuning van Brulocalis, de Federatie van de Brusselse OCMW's, bezorgden slechts de helft van de OCMW's gegevens aan la Strada waarvan 7 OCMW's voor beide tellingen en 5 voor één telling. Ondanks de onvolledigheid van de gegevens kunnen we stellen dat vooral mannen een referentieadres bij het OCMW aanvragen en toegekend krijgen. Dit stemt overeen met de resultaten van de opeenvolgende tellingen. Het zijn vooral mannen die niet terecht kunnen in de erkende opvangstructuren en noodgedwongen verblijven in de publieke ruimte, noodopvang (tijdens het winterplan), kraakpanden of onderhandelde bezettingen. Het aantal referentieadressen per OCMW is zeer uiteenlopend. Voor enkele OCMW's gaat het om minder dan tien adressen, voor andere OCMW's om meer dan 400. Ook wat het aanbod aan opvang en tijdelijke huisvesting betreft bestaan er grote verschillen tussen de Brusselse OCMW's. Niet elk OCMW kan eigen woningen ter beschikking stellen van kwetsbare mensen met een dringende woonneed.

5. Ten slotte

Net als de vorige edities van de Brusselse dak- en thuislozentelling heeft ook deze vierde telling zijn beperkingen. De telling is een momentopname en geeft dus een beeld van de situatie op een welbepaald moment. Wisselende weersomstandigheden of evenementen kunnen een impact hebben op de resultaten van de telling. Voor de tellingen in november 2016 en maart 2017 spelen de maatregelen in het kader van het terreurniveau drie, vastgesteld door het OCAD, zeker een rol.

We willen bovendien benadrukken dat de cijfers die in het rapport worden voorgesteld de realiteit onderschatten. Ondanks de goede samenwerking met alle betrokken partners blijft het zeer moeilijk om gegevens te verzamelen over de minder of onzichtbare aspecten, de 'verborgen thuisloosheid'; zoals mensen die tijdelijk onderdak vinden bij vrienden of familie, in kelders, zolders, garages, auto's of in het toenemend aantal (tenten)kampen die niet of moeilijk toegankelijk zijn voor de tellers.

la Strada

Centre d'appui au secteur bruxellois d'aide aux sans-abri
Steunpunt thuislozenzorg Brussel

Verantwoordelijke uitgever

Yahya Hachem Samii – La Strada vzw – Steunpunt Thuislozenzorg Brussel
Verenigingstraat 15 - 1000 Brussel – T: 02/880.86.89 | www.lastrada.brussels

Het rapport, de samenvatting en de infografieken zijn beschikbaar op de website van la Strada:
<https://www.lastrada.brussels/portail/nl/observatorium/tellingen>
Cette synthèse est disponible en français

Reproductie is toegestaan mits de bron op volgende wijze vermeld wordt:
"Telling van dak- en thuislozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest – november 2016 / maart 2017 –
Steunpunt Thuislozenzorg Brussel - la Strada"

Voor meer informatie, kan u contact opnemen met het Steunpunt:T: 02/880.86.89 | telling@lastrada.brussels

Brussel, september 2017

Avec le soutien de **GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE**

